

Казимір І. С.,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри англійської мови

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

<https://orcid.org/0000-0002-0230-4281>

КАТЕГОРІЯ КОНТЕКСТУАЛЬНОЇ СИНОНІМІЇ У СВІТЛІ ТЕОРІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТАФОРИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ГАЗЕТНИХ СТАТЕЙ)

Анотація. Категорія контекстуальної синонімії вважається натеper одним із комплексних питань лінгвістики, яке потребує остаточного вирішення, незважаючи на зусилля у напрямку теоретичного і практичного осмислення під час вивчення індивідуально-авторських оказіоналізмів на матеріалі художнього дискурсу. Синонімічність вербальних одиниць – особливо складне явище, розуміння сутності якого набагато складніше, ніж виокремлення критеріїв синонімічності. Завдяки зміні парадигми відбувається новий перегляд проблем синонімії, здійснюються спроби пояснити синоніми через дію екстралінгвальних факторів. Запропонована стаття покликана розв'язати проблему категорії контекстуальної синонімії в руслі теорії концептуально-метафоричної інтеграції. У статті досліджуються семантичні та лінгвокогнітивні характеристики контекстуальних синонімів на матеріалі медичних та політичних статей сучасної британської періодики. Обґрунтовано доцільність вивчення контекстуальних синонімів в світлі теорії концептуальної інтеграції шляхом виявлення концептуально-метафоричних структур. Матеріалом послугувало 100 британських статей періодичних видань “THE GUARDIAN”, “THE MIRROR”, “THE TELEGRAPH”. У результаті дослідження лінгвокогнітивних характеристик концептуально-метафоричних ситуативних синонімічних одиниць прослідковано тенденцію до зближення контекстуально-синонімічної концептуалізації через протилежні значення. Виокремлено та проаналізовано 3 метафорично-мережевих схеми медичної тематики (*A POST-LOCKDOWN IS A SUMMER OF LOVE; POST LOCKDOWN IS A RESTRICTED SOCIETY; POST LOCKDOWN IS A CAREFUL SOCIETY*) та 3 метафорично-мережевих схеми військово-політичної тематики (*STRUGGLE IS VOTING, FREEDOM IS TRAGEDY, WAR IS SURVIVAL*). Розглянуто механізми формування нового значення, де знаходяться конкретні ментальні схеми та моделі у процесі вторинної номінації. Встановлено, що КС є засобом концептуальної деривації у вигляді формування нового емерджентного значення. Аналізуються такі ключові поняття як метафора, концептуально-метафорична інтеграція та механізм взаємодії ментальних просторів при створенні метафори. Встановлено, що такі мовленнєві одиниці як контекстуальні синоніми сприяють розвитку конотативному компоненту значення, утворюючи нові емергентні смисли.

Ключові слова: контекстуальна синонімія, метафора, концептуальна метафора, концептуальна інтеграція, ментальний простір.

Постановка проблеми. Проблема контекстуальної синонімії є предметом численних досліджень у розвитку семан-

тики слів при семантичній деривації. Однак, натеper відсутні ґрунтовні дослідження категорії контекстуальної синонімії на матеріалі медичної та політичної сфери у світлі теорії концептуальної інтеграції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Контекстуальні синоніми (далі КС) вивчаються у стилістичному та когнітивному аспектах, присвячених вивченню ідіостилю письменників [1; 2]. З опертям на когнітивно-дискурсивну парадигму пропонується дослідження когнітивних механізмів КС на матеріалі сучасних газетно-публіцистичних періодичних видань на медичну та політичну тематику. Об'єктом дослідження є контекстуальні синоніми в сучасному британському газетному дискурсі. Предметом дослідження є лінгвокогнітивні та семантичні характеристики контекстуальних синонімів на матеріалі британської періодики медичної та політичної сфери. **Постановка завдання.** Мета роботи – дослідити концептуально-метафоричні конструкції на матеріалі категорії контекстуальної синонімії. Поставлена мета передбачає виконання таких завдань: обґрунтувати доцільність вивчення контекстуальних синонімів в світлі теорії концептуальної інтеграції; виявити концептуально-метафоричні структури на матеріалі категорії контекстуальної синонімії із залученням теорії інтеграції на матеріалі якісно-масових періодичних видань; проаналізувати лінгвокогнітивні характеристики концептуально-метафоричних структур.

Вивчення контекстуальних синонімів з опорою на когнітивну семантику уможливорює не лише аналіз внутрішньо-структурних частиномовних зв'язків, а й розгляд певних механізмів формування нового значення, де знаходяться конкретні ментальні схеми та моделі у процесі вторинної номінації. КС є засобом концептуальної деривації у вигляді формування нового емерджентного значення. У нашій розвідці пропонуємо розглядати категорію контекстуальної синонімії з особливим механізмом мислення, як-от концептуальна метафора, концептуальна інтеграція. У сучасній лінгвістиці когнітивна метафора традиційно асоціюється із теорією концептуальної метафори Дж. Лакоффа та М. Джонсона [3]. Розглядаючи у нашому дослідженні когнітивні характеристики метафори на матеріалі медичного та політичного дискурсу, звертаємось до концептуальної теорії метафори, яка була розроблена американськими мовознавцями Дж. Лакоффом та М. Джонсоном. У світлі цієї теорії, знаки, які переносяться до іншої сфери, називаються джерелом (*source domain*). Сфера, яка запозичує знаки із джерела є мішенню (*target domain*) [4, с. 329]. Дж. Чартеріс-Блек

вважає, що метафора є інструментом для мовного використання, позаяк будь-яке слово може бути метафорою, якщо цьому сприяє контекст [5, с. 14]. Концептуальна метафора формується у мисленні людини завдяки здатності співставляти аналогії між предметами та явищами [6]. При створенні метафори значущу роль приймає на себе контекст, тому як концептуальна метафора є контекстуальним синонімом до існуючих уже слів або синонімом до первинних одиниць.

Для отримання детальної інформації щодо когнітивних механізмів категорії контекстуальної синонімії послуговуємося чотириплоскостовою схемою концептуальної інтеграції. Таким чином, отримаємо картину процесу творення контекстуальних синонімів на матеріалі газетних статей медичного та політичного спрямування. Як відомо, з середини 90-х рр. XX століття спостерігається продовження теорії концептуальної метафори у руслі теорії концептуальної інтеграції (*conceptual integration*) або змішування (*conceptual blending*) [7]. Теорія інтеграції бере свій початок у концепції (*bisociation*), "The Act of Creation" [8]. Концептуальна інтеграція – це загальна когнітивна операція, яка слугує конструюванню значення, і, яка характеризується динамічністю, гнучкістю та активністю у момент мовлення [9, с. 285]. Одиницею теорії концептуальної інтеграції є ментальний простір (*mental space*). Згідно цієї теорії, вчені виокремлюють 4 основні ментальні простори: 2 вхідні простори (*Input Space 1*, *Input Space 2*), до складу яких входять сценарії; родовий простір (*Generic Space*), що поєднує у собі два вхідних простори та простір бленду (*Blended space*) [10]. Родовий простір містить абстрактні елементи (сценарії), а простір бленду змішує сценарії, які містяться у двох вхідних просторах, утворюючи нову, самостійну, концептуальну структуру та висвітлюючи емерджентні або ситуативні концептуалізації. При утворенні простору бленду вчені виокремлюють: композицію, завершення і розвиток. Важливим є те, що простори бленди не можуть бути передбачені [11, с. 13]. У результаті з'єднання сценаріїв двох вхідних просторів виникає новий простір, який містить певні елементи з першого чи другого простору, набуваючи нового значення у результаті непоєднаних елементів [11, с. 5]. Квадрат у просторі бленду пояснює емергентну структуру, нову концептуалізацію, у якому поєднуються елементи із двох вхідних просторів, які з'єднані із невідповідних сценаріїв та вибіркової проекції.

Основними розмежувальними характеристиками КС, якими ми послуговувалися у дослідженні є продовження концепції Вілюмана та його послідовників натепер [1; 2], а саме: референтна ідентичність, семантична подібність, єдність прагматичного критерію та наявність функційно-стилістичних маркерів. Суттєвою заувагою є те, що критерієм вибірки слугували не лише семантичний, але й структурний аспекти. На матеріалі медичної тематики нами було виокремлено такі сфери концептуально-метафоричних контекстуальних синонімів: *A POST-LOCKDOWN IS A SUMMER OF LOVE*; *POST LOCKDOWN IS A RESTRICTED SOCIETY*; *POST LOCKDOWN IS A CAREFUL SOCIETY*. Метафора *POST LOCKDOWN IS A RESTRICTED SOCIETY* концептуалізує період пост локдауну, який спричинив багато занепокоєння, негативних наслідків супутніх хвороб, боязнь інфікування, стан відчуження та обережності. Концептуальна метафора актуалізується шляхом поєднання контекстуальних синонімів *to live with Covid*, *post-lockdown world*, *good hygiene*, *remote working*, *mask wearing*, *better ventilation*,

not going to work or mixing with people when we have symptoms, *cycling rather than taking public transport*, *avoiding needless flights*, *social distancing*, *restricted society*, *careful society*. Наведено приклади із цитати:

"I don't think we'll live in a restricted society. We'll move into a more careful society, a more cautious society and one where we understand the science and the process and we have learned from the traumas of the pandemic," she said".

"What we want is to do the things that least disrupt our lives and minimise the risk of infection without having to go into these awful lockdowns," she said. Good hygiene, remote working, mask wearing, better ventilation, not going to work or mixing with people when we have symptoms, cycling rather than taking public transport, avoiding needless flights – all of these and more will play a part in the post-lockdown world, she said".

(THE GUARDIAN, 17/06/2021)

Зобразимо цю концептуальну метафору, яка увійшла до переліку контекстуальних синонімів з допомогою теорії концептуальної інтеграції.

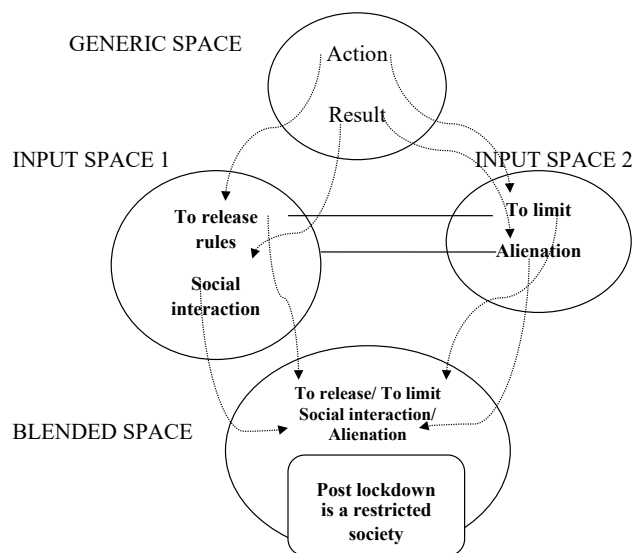

Рис. 1. Концептуальна мережа:
POST LOCKDOWN IS A RESTRICTED SOCIETY

У вхідному просторі 1 розвивається сценарій полегшення карантинних умов, які пов'язані з пост локдауном, а у вхідному просторі 2 розгортаються дії та наслідки локдауну, а саме обмеження громадян у чомусь та процес відчуження чи відсторонення як результат локдауну. Простір бленду, який об'єднує два простори отримує нову емергентну структуру, яка складається із контекстуально-синонімічних одиниць. Нова структура позначає посткарантинне суспільство як таке, яке перебуває під враженням цілої низки негативних подій. Людська свідомість, знаходячись у критичному стані, так чи інакше перебуває у стані відсторонення. З'являється почуття страху, змінюються права та свободи того чи того громадянина. Події, пов'язані із COVID-19 остаточно трансформували буденність кожного. Утім, знаходимо біполярну метафору *POST LOCKDOWN IS A CAREFUL SOCIETY*, яка дещо спростовує попередній концептуально-інтегративний простір.

Так, приклади із цитат: *Sarah Morris, from Glasgow, told the Guardian she used to go on lots of dates, but was now "more cautious and picky"*. "This pandemic has made me realise I don't

have to be in a relationship to be happy,” she says. “I’m happier being around my friends, rather than trying to get to know a stranger I met on an app.”

Another reader, Helen, from Guildford in Surrey, says the pandemic had made her appreciate being self-sufficient. “The awkward small talk, the need to present an acceptable entry-level version of yourself to a stranger, the expectation to change your body or routine for another person’s needs? None of it appeals to me any more.”

THE GUARDIAN (22/05/2021)

Концептуальна метафора містить контекстуальні синоніми *to be cautious and picky, to be with friends, the need to present an acceptable entry-level version of yourself to a stranger, to change body*, які концептуалізують поняття свідомої обережності у контактах з невідомими особами, відчуття домашності, яке проявляється у бажанні якомога більше часу проводити із близькими, та стан “справжності”, який суперечить стану жінки чи чоловіка на першому побаченні, не воліючи при цьому що-небудь змінювати у своєму житті для кого-небудь. Унаочимо запропоновану метафору з допомогою теорії концептуальної інтеграції:

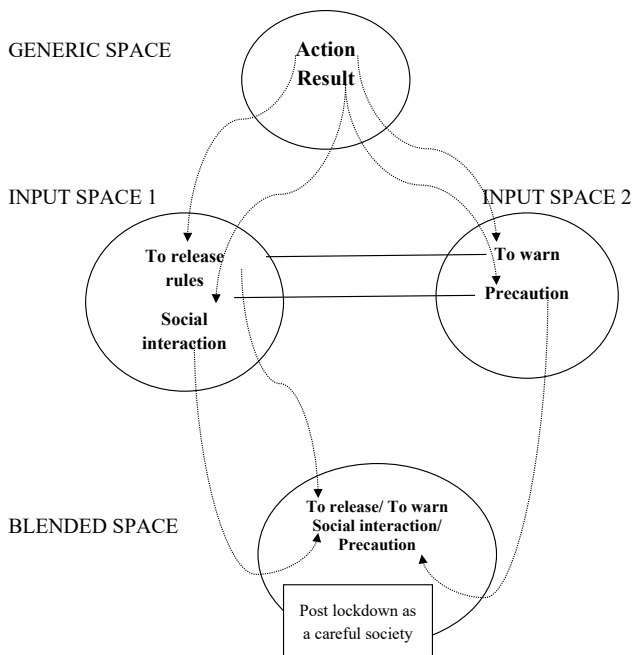

Рис. 2. Концептуальна мережа: POST LOCKDOWN IS A CAREFUL SOCIETY

У зображеній концептуальній мережі поєднуються два вхідних простори де розгортаються сценарій “вільних” умов життя та сценарій *обачності та застережності*. Нова концептуально-емергентна структура транслює метафору, яка концептуалізує з однієї сторони “*чемне*” суспільство, яке дотримується усіх вимог для запобігання коронавірусної інфекції. Отримана ситуативна структура вказує на те, що британське суспільство готове швидко асимілюватися та адаптуватися до нових умов, Процес адаптації суспільством характеризується позитивним наслідком посткарантинного періоду.

У зв’язку з останніми подіями в Україні та в світі зокрема, для нас є актуальним вивчати лінгвокогнітивні характеристики контекстуальних синонімів на матеріалі політичного дискурсу у світлі теорії концептуальної інте-

грації та концептуальної метафори. Зазначимо, що матеріал концептуальної метафори у світлі теорії концептуальної інтеграції пронизаний чималою кількістю випадків категорії контекстуальної синонімії на тему війни в Україні. Одним із таких прикладів є концептуальна метафора STRUGGLE IS VOTING. Метафора концептуалізує та порівнює процес боротьби українців проти агресора з виборчими діями британців щодо їх виходу зі складу Європейського Союзу. Ситуативна метафора Бориса Джонсона зазнала гучної критики з боку британських політиків, утім, розглянемо цю концептуальну структуру, яка складається із контекстуальних синонімів: *Boris Johnson has sparked outrage from Tories and Europe after comparing Ukraine’s fight against war crimes to Brits voting for Brexit. The Prime Minister said the “instinct of the people of this country, like the people of Ukraine, to choose freedom” in a bizarre speech to the Tory conference in Blackpool. “Comparing the Ukrainian people’s fight against Putin’s tyranny to the British people voting for Brexit damages the standard of statecraft we were beginning to exhibit.”*

“When the British people voted for Brexit in such large, large numbers, I don’t believe it was because they were remotely hostile to foreigners. It’s because they wanted to be free to do things differently and for this country to be able to run itself.”

[MIRROR 20/03/22].

Концептуальна структура представлена контекстуальними синонімами у вигляді різномірних словосполучень (*Ukraine’s fight, Brits voting for Brexit, to choose freedom, the Tory conference in Blackpool, Ukrainian people’s fight against Putin’s tyranny*). Проілюструємо концептуальну метафору:

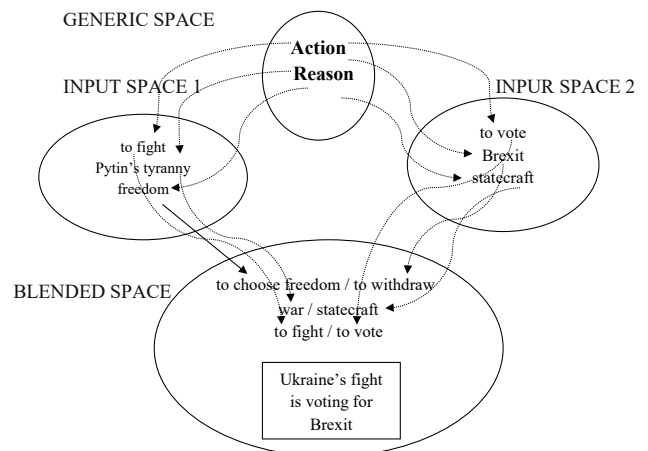

Рис. 3. Концептуальна мережа STRUGGLE IS VOTING

Вхідний простір 1 розкриває сценарій боротьби українського народу проти російської агресії, а сценарій 2 транслює виборчий процес британського народу щодо його членства в ЄС. Голосування британців “за вихід” означало на той час заощадження коштів, посилення самоідентифікації нації та ін. Спостерігається неспівставність в цілях, адже цілком для українців буде свобода, а британців – участь у міжнародних організаціях. Емергентний зміст концептуальної метафори має ситуативно-суб’єктивний зміст, який визначений певним контекстом.

FREEDOM IS TRAGEDY. Концептуальна метафора розкриває ситуацію краху та невдачі, у якій опиняється політичний діяч, Володимир Путін:

"It is the invincible strength of this country," Mr Johnson said, "that we believe by and large and within the law that people should be able to do whatever they want providing they don't do harm to anyone else – and that's called freedom." He added: "That's Putin's tragedy. There's a sense in which his disastrous error in Ukraine is itself an argument for democracy and freedom. "He was frightened of Ukraine because in Ukraine they have a free press and in Ukraine they have free elections." [MIRROR 20.03.22]. Контекстуальні синоніми, які складають концептуальну метафору (*Putin's tragedy, disastrous error, democracy, freedom, a free press, free elections*) містять 2 простори непеєднаних елементів (*tragedy, disastrous, error+free press, free election, democracy*). До простору бленду проєктуються два вхідних простори в одне ціле, утворюючи метафору, свобода преси та демократія порівнюється з трагедією політика-агресора. WAR IS SURVIVAL. Наведена метафора викриває, з одного боку, риси самозбереження та несподіваності прем'єр-міністра Бориса Джонсона щодо ситуації в Україні, створюючи фактичну загрозу для російського уряду, а з іншого боку, опосередковано змальовує політичну стратегію президента України Володимира Зеленського. Концептуальна метафора складається із контекстуальних синонімів, які складають новий емергентний смисл: *self-preservation, war, survival, to bit the feeding hand, secretly-slothful, a spineless-dilettante*. Наведемо приклади контекстуальної синонімії на матеріалі періодики "MIRROR":

In a Western world that was reliably inactive, Johnson was the most publicly-vocal, yet secretly-slothful in terms of stopping Putin. But now the pet politician has turned, and bit the hand that fed him caviar at oligarch parties.

As Zelensky has proved, a war is not politics. It is survival. And someone who can say the right things at the right time, and in the right way, can do more damage than a whole battalion of tanks. Putin may have considered Johnson a spineless dilettante with all the personal fibre of a wet jelly in a high wind, but he failed to note the one quality the man who is now Prime Minister has always reliably displayed: self-preservation.

[MIRROR 25/03/2022]

У вхідному просторі 1 розгортається сценарій військових дій, а сценарій 2 передає смисл поняття виживання як процес самозбереження. Новий зміст досліджуваної нами метафори можна співставити із політичною метафорою Карла фон Клаузевіца: WAR AS POLITICS, де політику наближають до війни та бізнесу [12].

Висновки. Контекстуальні синоніми як засоби вторинної номінації яскраво активізують конотативний компонент значення і сприяють утворенню нових емергентних смислів. В результаті непеєднаних смислів виникають такі контроверсивні концептуальні структури: *період постлокдауну* – це період у якому криються не тільки любов, домашній затишок, спокій, гармонія, але й застереження, обачність, відповідальність за себе та ближніх. Політичні статті якісно-масової періодики пронизані військово-політичною ситуацією, де тема війни яскраво виражається новими метафорами. Явище контекстуальної синонімії актуалізує появу нових значень, де війна це – прояв інстинкту за самозбереження, свобода – трагедія, а процес боротьби за свободу від загарбника чомусь асоціюється з вибором людини до "фіктивного" благополуччя. До перспективних напрямків дослідження відносно вивчення метафори та метонімії, яка є проявом категорії контекстуальної

синонімії у світлі теорії концептуальної інтеграції на матеріалі статей економічного спрямування.

Література:

- Семак Л. Семантико-стилістичний аспект контекстуальної синоніміки сучасної української жіночої прози. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 28, т. 3. С. 77–82.
- Суддя А. М. Функціонування контекстуальних синонімів-прикметників у німецькомовному художньому дискурсі : когнітивний та прагматистичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2014. 20 с.
- Lakoff G. The Neural Theory of Metaphor. The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought / ed J. Gibbs, W. Raymond. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. P. 17–38. DOI: <https://doi.org/10.1017/cbo9780511816802.003>
- Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
- Charteris-Black J. Politicians and Rhetorics: Persuasive Power of Metaphor. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2005. 239 p.
- Гнаповська Л. В. Дука М. В. Концептуальна метафора як когнітивний механізм формування номінацій "коханья". URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/56402/6/Hnapovska_target_domain.pdf (Дата звернення: 10.08.2021).
- Fauconnier G., Turner M. Conceptual Integration Networks. *Cognitive science*. 1998. Vol. 22(2). P. 1–72. URL: <http://www.cogsci.ucsd.edu/~faucon/BEIJING/CIN.pdf> (Last accessed: 10.08.2021).
- Koestler A. The Act of Creation. New York : Macmillan, 1964. 751 p.
- Fauconnier G., Turner M. Conceptual Integration in Counterfactuals in *Discourse and Cognition* / ed. Jean-Pierre Koenig. Stanford : Center for the Study of Language and Information, 1998. P. 285–296.
- Будаев Э. В. Когнитивная метафора в ракурсе теории концептуальной интеграции. *Культура и текст. Лингвистика*. 2016. № 4 (27). URL: https://journal-altspu.ru/wp-content/uploads/2017/01/4_2016budaev.pdf (Дата звернення: 10.08.2021).
- Fauconnier G., Turner M. Conceptual Integration Networks. *Cognitive science*. 1998. Vol. 22 (2). P. 1–72. URL: <http://www.cogsci.ucsd.edu/~faucon/BEIJING/CIN.pdf> (Last accessed: 10.08.2021).

Kazymir I. The category of contextual synonymy in the light of conceptual and metaphorical integration

Summary. The category of contextual synonymy is now considered to be one of the complex issues of linguistics, requiring a definitive solution, despite the efforts in the field of theoretical and practical reflection while studying individual and author's narratives on the matter of artistic discourse. Synonymy of verbal units is a particularly complex phenomenon, the understanding of the essence of which is much more complicated than the specification of the criteria of synonymy. Due to the change of paradigm there is a new look at the problems of synonymy. There is an attempt to explain synonymy under extralinguistic factors. The given article is aimed at solving the problem of the category of contextual synonymy in the context of the theory of conceptual and metaphorical integration. It has been examined the semantic and linguistic-intuitive characteristics of contextual synonyms on the material of medical and political articles of current British periodicals. The paper substantiates the feasibility of studying contextual synonyms in the light of the theory of conceptual integration by identifying conceptual and metaphorical structures. The material of the research was a selection of 100 British articles of periodicals "THE GUARDIAN", "THE MIRROR", "THE TELEGRAPH". As a result of the study of linguocognitive characteristics of conceptual and metaphorical situational synonymic units, the tendency to convergence of contextual

and synonymic conceptualization through opposite meanings have been traced. Three conceptually-metaphoric space of contextual synonymy through medical topics (A POST-LOCKDOWN IS A SUMMER OF LOVE; POST LOCKDOWN IS A RESTRICTED SOCIETY; POST LOCKDOWN IS A CAREFUL SOCIETY) and conceptually-metaphoric space of contextual synonymy through military and political themes (STRUGGLE IS VOTING, FREEDOM IS TRAGEDY, WAR IS SURVIVAL) have been analyzed. The article examines the mechanisms of new meaning formation,

where specific mental schemes and models are located in the process of secondary nomination. Such key concepts as metaphor, conceptual and metaphorical integration, and the mechanism of interaction of mental spaces during the creation of metaphor have been analyzed. It has been established that contextual synonyms might contribute to the development of the connotative component of meaning, creating new meaningful concepts.

Key words: contextual synonymy, metaphor, conceptual metaphor, conceptual integration, mental space.